

Na bijna 20 jaar weer in Noord-Holland

Eerste broedgeval van de Grote Gele Kwikstaart in Gooi- en Vechtstreek

Jelle Harder

Een zeer verrassende ontdekking werd gedaan door Mieke Pieren-Olijhoek. In natuurgebied Anna's Hoeve bij Hilversum zag Mieke op 30-4-2020 langs de oevers van een van de vijvers vier grote gele kwikstaarten. De verbazing werd nog groter toen duidelijk werd dat het hier om 2 volwassen vogels met 2 jongen ging!

Nog diezelfde dag kreeg ik deze informatie van Mieke en besloot de volgende ochtend als het er nog rustig is, ter plekke te gaan kijken. Ik noteerde het volgende:

“1 mei, 08:15 uur. De Grote Gele Kwikstaarten zijn alle vier nog aanwezig! Afwisselend op de zuidelijke of noordelijke oever van het stukje water. Ze foerageren niet alleen vlak langs de oever, maar zoals Mieke al aangaf, ook op het pad en de randen daarvan in de bosstrook. De ouders druk bezig om voer te verzamelen in hun snavel om de jongen te voeren. Het voeren zelf heb ik niet gezien, maar wel hun volle snavels waarmee ze naar de jongen vliegen, soms aan de overkant van het water. Prachtig om dat hier te zien.”
Ook enkele andere waarnemers zagen een of twee Grote Gele Kwikstaarten op 2 mei en 5 mei 2020. Na 7 mei zijn de vogels niet meer gezien tot 27 mei (zie verderop).

Door zes verschillende waarnemers zijn zowel de volwassen als de jonge vogels gezien. Daar is geen twijfel over. Paul van der Poel maakte op verzoek bijgaande foto's van de jonge en oude vogels ter bevestiging van deze unieke waarneming.

Mogelijke broedlocatie

De vraag die al snel opkwam was, waar kunnen deze vogels een nest gehad hebben, zonder dat ze veel eerder zijn opgevallen? Uit onderzoek blijkt dat Grote Gele Kwikstaarten nestelen langs snelstromende beken in steile

Figuur 1. Waarnemingen Grote Gele Kwikstaart in Anna's Hoeve, e.o. nabij Hilversum. Locaties waarnemingen Grote Gele Kwikstaarten

Tabel 1. Waarnemingen Grote Gele Kwikstaart in Anna's Hoeve, 1 januari 2020 tot en met 7 mei 2020 (1e broedsel) (Bron: www.waarneming.nl)

Datum	Aantal	Waarnemer
07-5-2020	2 adult, gezien	Albin Hunia
05-5-2020	2 juveniel foeragerend	Loes & Paul van der Poel
04-5-2020	1 paar + 2 juveniel gezien, gehoord	Jelle Harder & Anja Schuitema
03-5-2020	1 paar + 2ww juveniel, alle foeragerend	Jurrien Uiterwijk
02-5-2020	1 paar + 2 juveniel, alle foeragerend	Loes & Paul van der Poel
01-5-2020	1 paar + 2 juveniel, alle foeragerend	Loes & Paul van der Poel
01-5-2020	1 paar + 2 juveniel werden gevoerd	Jelle Harder
30-4-2020	1 paar + 2 juveniel gezien, gehoord	Mieke Pieren-Olijhoek
19-4-2020	1 vrouw, adult, foeragerend	Albin Hunia
11-4-2020	1 adult, foeragerend	Albin Hunia

natuurlijke oevers of onder bruggen, in hopen van oude muren en gebouwen. Tegenwoordig ook in nestkasten onder bijvoorbeeld een brug of een duiker. Om meer duidelijkheid te krijgen in de mogelijke nestplaats heb ik in Anna's Hoeve eerst de vier houten bruggen onderzocht.

Een nest werd echter niet aangetroffen. Daarna was de gedachte, zouden de kwikstaarten gebroed kunnen hebben tussen stapels boomstammen of wortelstronken? Die waren vanwege de aanleg van een HOV-busbaan en een nieuwe weg op korte afstand in ruime mate aanwezig. Navraag bij Robert Kwak, een kenner van deze soort, leerde mij dat hem geen broedgevallen bekend zijn tussen stapels boomstammen. Een ander idee was de mogelijkheid dat het paartje de RWZI (rioolwaterzuivering) Hilversum gebruikt kan hebben als broedplek. Immers daar broedt al vanaf de bouw van die nieuwe zuivering in 2013 een Zwarte Roodstaart. Ook deze vogel gebruikt een holte van gebouwen om zijn nest in te maken. De Grote Gele Kwikstaarten zouden dat ook kunnen doen. Bedenk daarbij dat in het verleden juist ook bij de oude RWZI, met het stromende water, maar wel buiten de broedtijd, af en toe een Grote Gele Kwikstaart zat. Datzelfde zien we nog steeds bij de RWZI 's van Huizen en Blaricum.

Als we tabel 1 goed bekijken dan zien we dat er op 11 april en 19 april 2020 een waarneming is gedaan van eerst een volwassen vogel en daarna een foeragerend vrouwtje Grote Gele Kwikstaart! Albin Hunia zag deze vogels op de Speelweide, ongeveer gelegen tussen de locatie waar de vier kwikstaarten zijn gezien en de RWZI Hilversum.

De waarnemingen van 11 april en 19 april 2020 op de Speelweide blijken nu van grote waarde en maken de kans aannemelijk dat het paartje kwikstaarten op de RWZI gebroed kan hebben. Op die plek komen zelden vogelaars, de vogels worden daar niet snel opgemerkt. Maar helaas zijn er geen bewijzen voor die gedachte. Een andere optie als broedplek zou een van de daken kunnen zijn van de nieuwe woonwijk (zie ook hierna bij 'Voorkomen

Grote Gele Kwikstaart ♀, Anna's Hoeve, 2 mei 2020 | Paul van der Poel

in de regio'), direct noordelijk van de waarnemingsplek van 11 april en 19 april 2020. Daar zijn pannendaken met speciale pannen voor Gierzwaluwen geplaatst. Robert Kwak: "Bekend is dat tegenwoordig Grote Gele Kwikstaarten ook onder dakpannen kunnen nestelen!" Maar ook hiervoor is nog geen feitelijk bewijs in Anna's Hoeve.

Een andere voor de hand liggende vraag is nog: hoe ver verplaatst een familie Grote Gele Kwikstaarten zich van de broedlocatie naar een foerageergebied?. Opnieuw Robert Kwak: "Denk hierbij aan een straal van circa een km, verder niet, als de jongen nog gevoerd worden." Bij meting is de afstand RWZI Hilversum naar de locatie met ouders en jongen (Figuur 1), hemelsbreed circa 600 m. De voorgestelde broedplaatsen, RWZI en nieuwe woonwijk, behoren daarmee tot de serieuze mogelijkheden.

Overigens zijn in maart 2013 op de RWZI in Huizen twee speciale nestkasten geplaatst voor Grote Gele Kwikstaarten. Bovendien is er langs de Gooyergracht één in een duiker aangebracht. Op beide locaties is sprake van stromend water. Langs de oevers van de Gooyergracht worden buiten de broedtijd min of meer regelmatig Grote Gele Kwikstaarten waargenomen. Zij hebben de nestkasten nog niet gebruikt. Bij een eventueel

broedgeval in een van die kasten ligt het niet voor de hand dat na uitvliegen de complete familie zich naar Anna's Hoeve verplaatst, hemelsbreed een afstand van ruim 10 km.

Tweede broedsel, nestlocatie?

De pers maakte uitgebreid melding van het bijzondere broedgeval (Gooi en Eembode 20-5-2020, Gooi- en Eemlander 25-5-2020). Als reactie daarop werden aan mij vijf locaties gemeld waar de soort gezien zou zijn. Op bijgeleverde foto's was duidelijk dat het in één geval om Witte Kwikstaarten ging en een andere keer om een groepje Halsbandparkieten. De belangrijkste reactie kwam van Francis Hooft. Op 27 mei zag hij 2 Grote Gele Kwikstaarten in Anna's Hoeve aan de oever op dezelfde locatie waar ze eind april en begin mei met de jongen werden gezien (Tabel 2). Daarmee was duidelijk dat de vogels, die sinds 7 mei niet meer gezien waren, nog of weer in het foerageergebied kwamen. Nog diezelfde dag ben ik van 18.00 tot 19.00 uur met mijn vrouw ter plekke gaan kijken. We zagen een Grote Gele Kwikstaart man die voedsel verzamelde. Er moest dus een tweede broedsel zijn! Een dag later op 28 mei observeerden wij opnieuw tussen 18.00 en 19.00 uur. Er waren 2 adulten aanwezig. Het mannetje verzamelde een snavel vol voedsel en vloog daarmee weg in

westelijke richting. Al vliegend vloog hij steeds hoger en verdween boven de bomen in de richting van Hilversum. Op 30 mei werd door ons van 9.00 tot 10.00 uur geobserveerd. Opnieuw was er het mannetje dat voedsel verzamelde. We misten het wegvliegen, maar het is zeer waarschijnlijk dat hij opnieuw in westelijke richting de foerageerplek verliet.

Een Grote Gele Kwikstaart werd ook gezien op 1 juni, 2 juni en 5 juni 2020. Alle waarnemingen van Tabel 2 zijn ongeveer op dezelfde locatie gedaan als die van Tabel 1.

Verrassend was dat op 2 juni op landgoed Monnikenberg een Grote Gele Kwikstaart neerstreek bij de oever van een poel (Figuur 1). Door de aanwezigheid van mensen verdween de vogel weer snel (mondelijke mededeling Danny van Kooi). Aan te nemen is dat dit een van de twee adulte vogels was die regelmatig in Anna's Hoeve foerageerde.

De conclusie van alle waarnemingen vanaf 27 mei moet zijn dat de Grote Gele Kwikstaarten een tweede broedsel hebben gehad. Door de route van de voedselvluchten richting Hilversum en een waarneming bij de poel in

Monnikenberg kwam de gedachte op dat niet de RWZI of de bouwlocatie aan de noordkant van Anna's Hoeve de mogelijke broedplek kon zijn. Voor de hand liggender is dat een broedplek zich bevond in de nieuwbouw van ziekenhuis Hilversum of de naastgelegen in aanbouw zijnde appartementen (Figuur 1). Maar ook de mogelijkheid dat het tweede broedsel op een heel andere locatie is geweest dan het eerste kan niet worden uitgesloten. De nestplek zelf is, mede door tijdgebrek, niet gevonden.

Eerdere waarnemingen van Grote Gele Kwikstaarten in Anna's Hoeve

In Tabel 3 zijn alle overige geregistreerde waarnemingen van de Grote Gele Kwikstaart te vinden.

Duidelijk is dat het hier vogels betreft buiten het broedseizoen, die op trek zijn of hier de winter doorbrengen. De enige uitzondering is de waarneming op 31 mei 2007. De waarnemer vroeg zich af of dit een late doortrekker was of een mogelijke broedvogel?

Voorkomen in onze regio, Noord-Holland en Nederland

Uit eigen ervaring van de laatste ruim 55 jaar is mij geen broedgeval bekend in de regio Gooi en Vechtstreek van de

Grote Gele Kwikstaart. Het nazoeken in regionale avifauna's leverde geen nieuws op. In de Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels 2005-2009 (Scharringa *et al.*, 2010) worden voor de hele provincie twee zekere broedgevallen genoemd: voorjaar 2000 bij gemaal Leemans bij het Robbenoordbos in de Wieringermeer. Daarbij zijn jongen uitgevlogen. En in 2001 in de Amsterdamse Waterleidingduinen te Vogelenzang, eveneens met uitgevlogen jongen. Het broedgeval in de buurt van Hilversum kan dus als het eerste broedgeval in de regio worden genoemd en het derde bekende broedgeval in de provincie Noord-Holland.

Het landelijk beeld van de Grote Gele Kwikstaart is goed beschreven door Robert Kwak in de Vogelatlas van Nederland (Sovon, 2018). Als kerngebieden worden genoemd Twente, de Achterhoek en Zuid-Limburg. Dat zijn regio's met stromend water in beken en rivieren waar deze vogels zich erg thuis voelen. Tot rond 2000 troffen we de soort vooral op die plekken aan, maar sindsdien is hier sprake van een afname als broedvogel. Er is bovendien sprake van verminderd broedsucces, waarvan de redenen onbekend zijn. Daartegenover zien

Tabel 2. Waarnemingen Grote Gele Kwikstaart in Anna's Hoeve, 27 mei 2020 tot en met 11 juni 2020 (2e broedsel) (Bron: www.waarneming.nl)

Datum	Aantal	Waarnemer
11-6-2020	1 man adult roepend	Lucas Slager
10-6-2020	2 ter plaatse	Tonny Bakker
30-5-2020	1 man, adult, foeragerend, snavel vol voedsel	Jelle Harder & Anja Schuitema
28-5-2020	1 man foeragerend snavel vol voedsel en 1 vr.	Jelle Harder & Anja Schuitema
27-5-2020	1 man, adult, foeragerend, snavel vol voedsel	Jelle Harder & Anja Schuitema
27-5-2020	2 ex. zelfde plek als 30-4, vliegend langs oever	Francis 't Hooft

Tabel 3. Alle vóór 2020 geregistreerde waarnemingen van Grote Gele Kwikstaarten in Anna's Hoeve (Bron: www.waarneming.nl)

Datum	Aantal	Waarnemer
20-09-2019	1 ter plaatse	Joost Klein Haneveld
22-08-2019	1 ter plaatse	Arnold Winter
06-01-2018	1 overvliegend	Hans van Oosterhout
06-12-2017	1 overvliegend	Hans van Oosterhout
19-02-2015	1 overvliegend	Hans van Oosterhout
31-05-2007	1 foeragerend	Christiaan Brinkman
27-12-2005	1 ter plaatse	Archief VWG

Paul en Loes in Anna's Hoeve | Danny Kooi

Grote Gele Kwikstaart, juveniel, Anna's Hoeve, 5 mei 2020 | Paul van der Poel

we een enorme areaaluitbreiding in noordwestelijke richting naar de Veluwe, Utrecht en vooral Noord-Brabant. Deze uitbreiding wordt deels toegeschreven aan verbreding van de habitatkeuze (leefgebied). Van beken met watermolens naar sluiscomplexen, opslagplaatsen voor bouwmaterialen, erven en met name RWZI's. Die verschuiving is nu ook in de Achterhoek gaande. Dat de Grote Gele Kwikstaarten mogelijk gebroed hebben op de RWZI Hilversum of in de nieuwbouwwijk Anna's Hoeve en/of de nieuwbouwlocatie van ziekenhuis Hilversum past geheel in de genoemde veranderingen.

In Nederland bedraagt het aantal broedparen volgens Sovon (2018) jaarlijks tussen de 220 en 360 paar. De broedtijd van loopt van eind maart tot in juli. Ze broeden jaarlijks tweemaal en soms drie keer. Vanaf juni kunnen uitgevlogen jongen rondzwerven. De jongen in Anna's Hoeve werden voor het eerst gezien op 30 april 2020. Dit is dus

een behoorlijk vroeg broedsel geweest en bijna 20 jaar na het vorige in de provincie!

Dankwoord

Alle waarnemers die hun gegevens noteerden op 'waarneming.nl' of persoonlijk naar mij opstuurden wil ik hartelijk bedanken. Hun namen staan in de tabellen. Los daarvan kwam ook informatie van Adriaan Belonje, Eldertje van Loenen, Ellen de Bruin, Lucas Slager, Mira Postma, Paul Oomen, Ricardo van Dijk en Wil Makkinje. Paul van der Poel maakte de afgebeelde foto's en Jan Jongejans verzorgde het kaartje. Ook aan hen allemaal mijn dank.

Slot

Gelukkig weer eens positief vogelnieuws over een zeldzame broedvogel in plaats van een soort die uitsterft in ons werkgebied. De tijd zal het leren of dit onverwachte broedgeval zich volgend jaar zal herhalen in Anna's Hoeve of elders in de regio.

Geraadpleegde bronnen

1. Scharringa, C.J.G., W. Ruitenbeek & P.J. Zomerdijk, 2010. Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels 2005-2009. Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland (SVN). Pag. 392.
2. SOVON (Sovon Vogelonderzoek Nederland), 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen. Pag. 532-533.
3. Internet: www.waarneming.nl
4. Gooi en Eembode 20-5-2020. Grote gele kwikstaart nestelt zich. Pag.11.
5. Gooi- en Eemlander 25-5-2020. Gezocht: gele kwikstaarten. Regio pag.5.